

Dr. Carolus Nežić, De Pravoslaviv Jugoslaviv saec. XVII. ad catholicam fidem reversis necnon de eorum conceptu Romanae Ecclesiae, typis poliglottis Vaticanis. 1940.

Disertacija obasiže 156 stranica. Branio ju je pisac kao pitomac zavoda Sv. Jeronima godine 1935. na visokoj papinskoj univerzi Gregorijani. Veliki dio vrlo važnih dokumenata na starom slovenskom jeziku pronašao je pisac s velikim trudom u arhivu Svete Kongregacije De Propaganda Fide. Tako je prvi put izdao poslanicu metropolite Jovana, arhimandrita Besariona, igumana Pavla i oca duhovnoga Nektarija i svih monaha manastira Mileševo papi Klementu X. dana 6. XII. 1676 (pag. 61—65). Pisac ove recenzije pronašao je tu poslanicu u arhivu Propagande god. 1925. i premio ju je za drugi svezak svoje edicije »De relationibus Slavorum Meridionalim cum Sancta Sede Apostolica saeculis XVII. et XVIII.« (Zagreb 1926), pa je radostan, da je dr. Nežić posve neovisno od toga prvi na svijetlo izdao ovu važnu poslanicu, koja svjedoči, kako tadanja unija nije nikakvo djelo Austrije ili koga drugoga političkoga faktora nego pravi poriv za jedinstvom vjere u borbi protiv Turaka i Grka, i to više protiv nasilja grčke crkve nego li protiv turske političke vlasti, jer je baš u to vrijeme bizantinizam htio satrtislavensku crkvu u prah i pepeo. S toga stanovišta imaju se promatrati i svi ostali pokušaji unije u to doba na Balkanu: u Crnoj Gori, u Paštrovićima, na Svetoj Gori Atosu, u Zavali u Hercegovini, u manastiru Krki sv. Mihajla za vrijeme metropolite Epifanija, u manastiru Hopovo u Srijemu, u manastiru Morači uznesenja Blažene Bogorodice, u manastiru sv. Gjurjga kod Berana i u gornjoj Hrvatskoj u manastiru Marči na imanju zagrebačkih biskupa. Na čelu svih tih pokušaja stajali su pećski patrijarsi: Jovan Pajsije i Gabrijel.

Današnji pravoslavni historičari htjeli bi tim pokušajima unije udariti politički žig na čelo. Ti pisci ono doba opće kršćanske solidarnosti pod vodstvom rimskih papa promatraju u duhu kasnijih narinutih ideja preko ruskoga svepravoslavlja, koje je zbilja dalo pravoslavlju na Balkanu jedino političko lice. Dr. Nežić donosi iz arkiva Propagande i latinski prijevod te poslanice.

Dalje donosi dr. Nežić po prvi put poslanicu Mardarija, biskupa Crne Gore iz godine 1639. rimskom papi Urbanu VIII. (str. 69—72). U »De relationibus« str. 7 u indeksu naveden je čitavi snop dokumenata, koji su pronađeni u istom arhivu o uniji u Crnoj Gori.

Dr. Nežić iznosi po prviput poslanicu istoga Mardarija kardinalu Fr. Barberini od 25. I. 1640 (str. 77—80). Jedna i druga poslanica iznesena je ne samo lijepim ćirilovskim slovima na starom slovenskom jeziku, nego i na latinskom prijevodu, koji je načinjen za kardinale kongregacije, da mogu o ovom predmetu vijećati i zaključivati. Uopće je u to doba papinska kurija vodila veliku brigu za vjerski i politički život na Balkanu braneći tamošnje kršćane od navala turskih i bizantinskih. Niti jedan list, koji je došao iz tih krajeva u Rim, pa makar kako bio nerazumljiv, nije ostao bez odgovora i bez riješenja. Svakoj i naj-

manjoj sitnici podavala se velika važnost. Isto se tako postupalo sa izaslanstvima iz balkanskih zemalja. Ona su bila primana od kardinala kongregacije s najvećom pažnjom i ljubavlju. Opća sveta Crkva je do konca mogućnosti iskazala svoju ljubav progonjenoj kršćanskoj braći po grčkom bizantinizmu, koji je imao glavno svoje uporište u političkoj jakosti porte. Baš taj bizantinizam sve je jače huškao turske političke odgovorne faktore u to doba, da nastupaju protiv katolika i protiv unije. Koga bi Turci uhvatili na djelu, svukli su mu živom kožu, kao što se to dogodilo metropoliti Pajsiju, koji je iza 1648. nosio papi unionističku poslanicu srpskoga sabora u manastiru Morači. Prijavio ga je pratilac grčki monah Turcima u času, kad je imao u primorju sjesti na lađu i otploviti prema Italiji.

Dr. Nežić po prviput iznosi poslanicu istoga Mardarija na sekretara Kongregacije De Propaganda Fide od 2. oktobra 1640. i to iz manastira Mahine. Uopće taj Ingoli ili Ingolus bio je najveći zaštitnik slavenskih crkvi. On je poznao sve vjerske pokrete na Balkanu do malih sitnica i stavljaio na sjednice kardinala na rješavanje ne samo velika nego i najneznatnija pitanja. I današnji glavni arhivar (arhivista generale) Mons. Monticone Giuseppe pozna do u sitnice prilike u svim slavenskim crkvama. Razumije više slavenskih jezika i već nekoliko desetaka godina radi u arhivu Propagande. Svaki onaj, koji iz slavenskih strana dolazi na studij arkiva, primljen je od njega s najvećom ljubavi.

Dr. Nežić donosi po prviput i poslanicu monaha Besariona rimskom papi i Kongregaciji od 2. X. 1640. na staroslavenskom jeziku ćirilicom i na latinskom prijevodu (str. 86—88). Osim toga iznosi i druge vrlo važne dokumente ćirilovske, pa baš radi toga ova studija dra Nežića uz svoju dogmatsku vrijednost dobiva i veliku vrijednost za svakoga historičara, koji će se ovim predmetom baviti. Tako je prvi historijski dio Nežićeve disertacije do str. 115 otkrio nove puteve u studiju vjerskoga stanja i gibanja na Balkanu u 17. stoljeću. Ti su dokumenti najjači udarac za one neobjektivne historičare, koji bi na svu silu htjeli prikazati svetu Rimsku stolicu sa stanovišta proselitizma i propagande, a ne sa stanovišta opće kršćanske ljubavi, dobročinstava braći kršćanskoj u najvećim nevoljama i progonima. Pape su naime u to doba obilno dijelili darove sirotnoj braći po svim važnijim središtima srpske crkve bez obzira na to, da li su bili za sjedinjenje ili ne. Njihova dobročinstva protezala su se i na široke mase naroda kao na području rijeke Trebinjice, gdje su kršćani pod svojim vojvodama dizali ustanke protiv bizantinizma.

Drugi dio rasprave je dogmatski (str. 116—147). Tu Nežić u zbijenoj dogmatskoj formi iznosi rezultate svoga historijskoga istraživanja. Svi ti listovi i poslanice i dokumenti sadržavaju naime u sebi dogmatske izjave najvećega značenja. Iz njih se vidi priznanje primata sv. Petra i njegovih nasljednika. Definicije primata rimskih biskupa tako su točne, da bi se jedva mogle preciznije izraziti u kojoj katoličkoj dogmatici.

Nikodim Milaš, poznati protivnik katolicizma, sa svim bijesom i neobuzdanošću, kazao je u svoje vrijeme, da su te dokumente pisali latinski misionari i »fratri« i da su svi od reda falzifikati. Međutim jezik,

sama stilizacija dokumenata, sadržaj, zatim lica, koja su te dokumente nosila u Rim i tamo dugo vremena boravila; papinski odgovori, do temelja su pobili to Milaševo mišljenje.

I ovaj dio rasprave dra Nežića je od velike vrijednosti, jer je tu traktat *De Ecclesia* prikazan u posve novom svijetlu, s novom apologetskom jakošću i vedrinom.

Na koncu je dr. Nežić dodao indeks osoba i mjesta i nacrtao kartu zemalja, u kojima su se zbivali opisani događaji, što samoj raspravi daje posebnu vrijednost.

U svemu ova je disertacija veliki doprinos znanosti kako historijskoj tako i dogmatskoj.

Dr. Janko Šimrak.

Čepon Ludvik, Nauk sv. Avguština o stvaranju. Inauguralna disertacija. Ljubljana 1940. 8°, 88 str.

Pitanje egzegeze Mojsijeva heksaëmerona bilo je svagda, a i danas je aktuelno među biblijskim problemima. U patrističkoj literaturi svakako je najzanimljivije poglede o tom pitanju imao sv. Augustin, koji se u tri navrata bavi izravno objašnjavanjem Geneze, a četvrti puta usput u svojim duhovnim refleksijama »Confessiones«, ali svaki puta nailazio je na poteškoće, kojih nije mogao potpuno riješiti. Kako i danas postoje različite teorije o tumačenju heksaëmerona, svakako je zanimljivo uporediti pokušaje Augustinovih tumačenja, koji je bio u filozofskom naziranju znatno pod uplivom neoplatonskog filozofskog sustava, s današnjim teorijama. Pisac je izložio Augustinovo poimanje nauka o stvaranju, njegovu vremenitost, slobodu i motiv, zatim poimanje stvari, poimanje tako zvanih »rationes seminales«, nazor o razvoju živih bića, i nauka o stvorenju čovjeka, te napokon o poimanju šestodnevja. U posebnom poglavlju raspravlja o pitanju Augustinova nazora o evoluciji, koji se nipošto ne može smatrati identičnim s poimanjem modernog evolucionizma. U svemu vidi se, da je već sv. Augustin prema ondašnjim nazorima o svijetu nastojao dovesti u sklad izvještaj Sv. Pisma sa naučnim i filozofskim pogledima onoga vremena o svijetu.

Ova je disertacija lijep prinos o pokušaju sistematskog izlaganja Augustinova nazora o stvorenju, i zato je preporučujemo. **Dr. J. O.**

O. Šetka dr. Jeronim, Hrvatska kršćanska terminologija, I. dio, Hrvatski kršćanski termini grčkoga porijekla, Šibenik 1940, 8° str. 210, cij. s poštarinom Din 60.—. Naručuje se kod pisca, Franj. samostan, Sinj.

Među izdanjima franjevačke bogoslovske biblioteke u Makarskoj ovo djelo zaslužuje posebnu pažnju, jer nam pruža nešto novo iz posve neobrađenog polja kod nas. Slična naučna djela o utjecaju kršćanstva na stvaranje terminologije nalazimo kod Nijemaca od Raumer-a, *Die Einwirkung des Christentums auf die althochdeutsche Sprache*, Stuttgart 1845., kod Rusa od F. Buslaev-a, *O vlijanii christianstva na slavjanskij jazyk*, Moskva 1848; dalje od F. Miklošiča, *Die christliche Terminologie der slavischen Sprachen*, izdao od bečke Akademije u »Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Classe, B. XXIV. g. 1876; kod Čeha od A. Frinta, *Naboženské názvosloví československé*, Praha 1918; kod Poljaka od E.